

Чопик О. В., викладач,
Національний лісотехнічний університет України
<https://orcid.org/0000-0002-6627-7884>

Лозінська Л. Д., аспірантка,
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»,
<https://orcid.org/0000-0001-7952-5026>

Галімук Ю. О., здобувач,
Львівський національний університет
імені Івана Франка
<https://orcid.org/0000-0002-2642-910X>

ВПЛИВ ФАКТОРІВ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА

JEL Classification: G 29, M 59
SECTION "Economics": Економіка.

Анотація. Виявлені зовнішні та внутрішні фактори впливу на економічний розвиток суб'єктів підприємництва, при цьому зовнішні фактори впливають на внутрішні, які проявляють себе через них, змінюючи кількісне вираження останніх. Обґрунтовано три рівні факторів, які впливають на фінансову стійкість суб'єктів підприємництва і, які слід враховувати у сфері управління.

Ключові слова: внутрішні та зовнішні фактори, економічний розвиток, суб'єкти підприємництва, фінансова стійкість.

Abstract. Creating conditions for the economic development of business entities is one of the important tasks of state economic policy. Such tasks require appropriate theoretical and methodological foundations and an effective, harmonized with the international European financial and credit system mechanism of financial support for the functioning of business entities, taking into account their characteristics and factors influencing sustainable development. The conditions of functioning of business entities have undergone significant changes under the influence of a whole range of political, economic, environmental, natural, social factors, which have led to the growing uneven economic development of the regions. The current state of structural transformation is characterized by the need to ensure the economic development of business entities as an important prerequisite for the balanced functioning of regions.

The external and internal factors of influence on the economic development of business entities are revealed, while external factors influence the internal ones that manifest themselves through them, changing the quantitative expressions of the latter. Three levels of factors that influence the financial stability of business entities and which should be taken into account in the field of management are substantiated.

The solution to the problem of ensuring the stability of business entities involves the analysis of internal and external factors that affect the financial stability

of the enterprise. Summarizing the impact of factors on financial sustainability, it is necessary to group them as follows: partially managed factors include: claims of creditors, share of receivables and payables, level of inventories and finished goods, cash flow policy, value and structure of expenses of the enterprise, and not managed inflation, exchange rate fluctuations, tax system, product demand, industry competitive environment, economic stability.

Key words: internal and external factors, economic development, subjects of entrepreneurship, financial stability.

Вступ

Створення умов для економічного розвитку суб'єктів підприємництва є одним із вагомих завдань державної економічної політики. Вирішення таких завдань вимагає відповідних теоретико-методичних основ та ефективного, гармонізованого з міжнародною європейською фінансово-кредитною системою механізму фінансового забезпечення функціонування суб'єктів підприємництва із врахуванням їх особливостей та факторів впливу на сталий розвиток. Умови функціонування суб'єктів підприємництва зазнали значних змін під впливом цілого спектра політичних, економічних, екологічних, природничих, соціальних факторів, дія яких зумовила зростання нерівномірності економічного розвитку регіонів. А сучасний стан структурних перетворень характеризується необхідністю забезпечення економічного розвитку суб'єктів підприємництва як важливої передумови збалансованого функціонування регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні й практичні аспекти впливу факторів на економічний розвиток суб'єктів підприємництва знайшли своє відображення у працях вчених-економістів: Васьківської К.В. [1], Вознюка М.А. [2], Маліка М. Й. [3], Міокової Г. І. і Самсонової К.В. [4], Слатвінської М. О. [5], Редіної Н.І. [6] та багатьох інших. Зміна пріоритетів у економічному розвитку суб'єктів підприємництва, досягнення їх сталого розвитку дозволить забезпечити виконання покладених на них функцій виробничого та соціального характеру.

Формування цілей статті. Цілями наукового дослідження є виявлення факторів впливу на функціонування суб'єктів підприємництва. З поставлених цілей випливають наступні завдання: дослідити особливості факторів впливу на діяльність підприємств; виявити внутрішні та зовнішні фактори впливу на економічний розвиток суб'єктів підприємництва; обґрунтувати рівні факторів впливу на фінансову стійкість підприємств.

Результати дослідження

Діяльність будь-якого підприємства в умовах підвищення процесів глобалізації в економіці постійно піддається впливу різноманітних та невизначених факторів, зумовлених зростанням конкуренції на ринку або нестабільністю політичної ситуації в країні. Це може призвести як до позитивних, так і до негативних змін в організації підприємства. Збереження фінансової стійкості підприємства та мінімізація впливу цих різноманітних чинників на сьогоднішній день є необхідною умовою існування кожного підприємства. Саме тому є потреба дослідження факторів, що впливають на

фінансову стійкість підприємства і аналіз причин, що спричиняють появу негативних тенденцій і явищ у розвитку підприємств України.

Як відомо, невизначеність факторів зовнішнього та внутрішнього середовища негативно впливає на діяльність підприємств, що спричиняє відсутність забезпечення відповідного рівня фінансової стійкості. Позитивні значення показників фінансової стійкості є підґрунтям для нормального функціонування підприємств і поступового зростання їх економічного потенціалу.

Фінансова стійкість підприємства полягає у його здатності вистояти, протистояти і адаптуватися до дії екзогенних та ендогенних чинників. Багато науковців погоджуються з тим, що фінансова стійкість – це властивість підприємства, яка відображає в процесі взаємодії зовнішніх і внутрішніх чинників досягнення стану фінансової рівноваги і його здатність розвиватися. З даного визначення чітко випливає, що на фінансову стійкість підприємства впливають зовнішні і внутрішні чинники, ступінь впливу яких залежить від кон'юнктури фінансового ринку і зміни економіко-політичної ситуації в країні.

Керівництву підприємства слід швидко реагувати на обмеження, що створюються системою економічних відносин, маневруючи фінансовими ресурсами і виробничими програмами. Необхідно «виробити імунітет» до впливу зовнішніх і внутрішніх факторів, що порушують відтворювальну діяльність підприємства.

На фінансові рішення, прийняті керівниками суб'єктів господарювання, впливають такі зовнішні фактори, як: стан економіки; фінансова політика держави; законодавчо-нормативна база; державне фінансове регулювання; дії конкурентів; дії постачальників та поведінка споживачів; дії фінансових посередників; дії інвесторів; рівень соціально-культурного розвитку; соціальні, культурні та екологічні чинники. Склад внутрішніх факторів обумовлений внутрішнім середовищем суб'єктів господарювання та визначається їх виробничим, фінансово-господарським, кадровим потенціалом, технологічним забезпеченням, отриманими результатами.

Багато джерел надають різні класифікації факторів, а саме їх класифікують за такими ознаками: за місцем виникнення (зовнішні, внутрішні); за важливістю результату (основні, другорядні); за структурою (прості, складні); за масштабом впливу (одноосібні, багатоосібні); за можливістю прогнозування (прогнозовані, умовно прогнозовані, негативні, нульові, позитивні); за ступенем впливу на діяльність підприємства (динамічні, короточасні); за ймовірністю реалізації (високі, середні, малі); за часом дії (постійні, тимчасові). Але, з нашої точки зору, на сьогодні відсутнє повне комплексне та системне їх відображення. Тому, вельми важливим питанням є проблема виявлення системи факторів, що впливають на фінансову стійкість підприємства.

Причинами несприятливого стану підприємства, в першу чергу, є системні макроекономічні причини, особливо в умовах нестабільної економіки, при якій практично неможливо використовувати кількісний метод оцінки, що дозволяє впорядкувати досліджувані зовнішні фактори і приводити їх у порівняльний вид. Звідси зробити які-небудь точні прогнози з приводу формування фінансової стійкості підприємства (з урахуванням вивчення

зовнішніх факторів) практично неможливо. Тому їх слід віднести до розряду некерованих. При цьому зовнішні фактори впливають на внутрішні, які проявляють себе через них, змінюючи кількісне вираження останніх. Звичайно, боротися з багатьма зовнішніми факторами окремим підприємствам не під силу, але в умовах, що склалися, їм залишається проводити таку власну стратегію, яка дозволила б пом'якшити негативні наслідки загального спаду виробництва.

Зовнішні фактори, невіддільні від підприємства, і внутрішні, залежні від організації його роботи, класифікуються за місцем виникнення (рис. 1). Для ринкової економіки характерне і необхідне активне реагування управління підприємством на зміну зовнішніх і внутрішніх факторів.

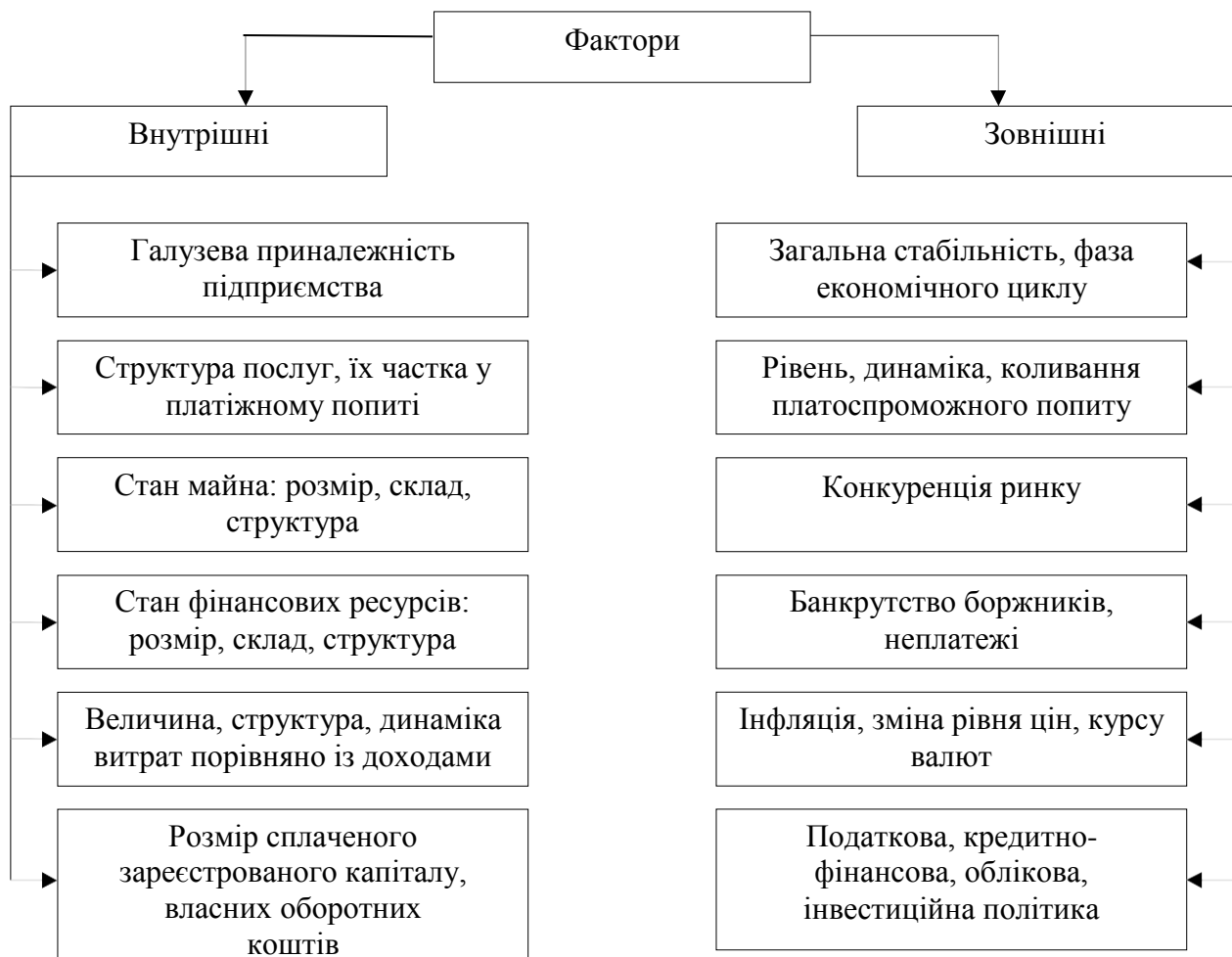

Рис. 1. Фактори, що впливають на економічний розвиток суб'єктів підприємництва*.

**власне опрацювання.*

У цілому можна сказати, що фінансова стійкість – це комплексне поняття, що має зовнішні форми прояву і формується в процесі всієї фінансово-господарської діяльності, що знаходиться під впливом безлічі різних факторів.

На фінансову стійкість суб'єкта господарювання, навіть на окремо взятий показник, можуть впливати численні і різноманітні причини. Необхідно встановити найбільш суттєві причини, які більш за все вплинули на зміну

показників. Серед визначальних внутрішніх факторів впливу на фінансову стійкість підприємства можна виділити наступні: галузева належність суб'єкта господарювання; наявність власного ресурсного потенціалу території; структура продукції (послуг), що випускається, її частка в загальному платоспроможному попиті; розмір статутного капіталу; динаміка та структура витрат; фінансовий стан підприємства.

Суттєво впливають на підприємство взагалі й фінансову стійкість зокрема і зовнішні чинники: економічні умови господарювання; політична стабільність; техніка і технологія; платоспроможний попит споживачів; економічна і фінансово – кредитна законодавча база; соціальна і екологічна ситуація в суспільстві; податкова політика; рівень конкурентної боротьби; розвиток фінансового і страхового ринку.

Міокова Г. І. і Самсонова К.В. подають наступну класифікацію факторів впливу на фінансову стійкість підприємств, поділяючи ці фактори на дві групи [4, с. 12-15].

Перша група – це фактори, які не залежать від діяльності підприємства (зовнішні, або екзогенні):

а) загальноекономічні: спад обсягу національного доходу; зростання інфляції; уповільнення платіжного обороту; нестабільність податкової системи; нестабільність регулюючого законодавства; зниження рівня реальних доходів населення; зростання безробіття;

б) ринкові: зниження ємності внутрішнього ринку; посилення монополізму на ринку; істотне зниження попиту; зростання пропозиції товарів-субститутів; зниження активності фондового ринку; нестабільність валютного ринку;

в) природні: кліматичні умови; ґрунтовий горизонт; гідрогеологічні умови; рельєф;

г) інші: політична нестабільність; негативні демографічні тенденції; погіршення криміногенної ситуації.

Друга група – фактори залежні від діяльності підприємства (внутрішні, або ендогенні):

а) операційні: неефективний маркетинг; неефективна структура поточних витрат (висока частка постійних витрат); низький рівень використання основних засобів; високий розмір страхових і сезонних запасів; недостатньо диверсифікований асортимент продукції; неефективний виробничий менеджмент;

б) інвестиційні: неефективний фондовий портфель; висока тривалість будівельно-монтажних робіт; істотна перевитрата інвестиційних ресурсів; недосягнення запланованих обсягів прибутку за реалізованими реальними проектами; неефективний інвестиційний менеджмент;

в) фінансові: неефективна фінансова стратегія; неефективна структура активів (низька їх ліквідність); надмірна частка позикового капіталу; висока частка короткострокових джерел залучення позикового капіталу; зростання дебіторської заборгованості; висока вартість капіталу; перевищення допустимих рівнів фінансових ризиків; неефективний фінансовий менеджмент.

Для забезпечення фінансової стійкості підприємств необхідно так управляти цими факторами, щоб нівелювати не активний вплив зовнішнього

середовища. У ситуації, коли підприємство має стійку внутрішню структуру й об'ємні запаси, але зовнішнє середовище досить нестабільне, ефективними буде відстеження зовнішніх загроз на ринку з метою диверсифікації та модернізації бізнесу. Якщо господарююча одиниця має більше слабких сторін, ніж сильних, доцільним є або зосередження на дуже вузькому сегменті ринку, або вихід із ринку. У наукових виданнях зовнішнє середовище виступає, як багаторівнева структура різних елементів, які є за межами підприємства проте різним чином впливають на його діяльність. Також виділяють і різні методи аналізу зовнішнього середовища.

Оскільки з різних причин виникають фактори, що впливають на фінансову стійкість, то при визначенні методів управління ними необхідно це врахувати. Якщо зовнішні чинники, що впливають на фінансову стійкість, викликані дією об'єктивних економічних законів і майже не залежать від діяльності підприємства, то для внутрішніх факторів властивий високий рівень керованості, а характер їх зміни не опосередковано залежить від організації роботи самого суб'єкта господарювання. Таким чином, вплив внутрішніх і зовнішніх факторів на фінансову стійкість підприємства буває різним, яким необхідно і можливо управляти в певних межах. Їх можна розділити на наступні рівні.

Фактори першого рівня – це базові або основні, які виникають через дію факторів нижчого рівня (другого і третього), також через взаємодію зі системою виступають генератором дрібних факторів. До базових факторів можна віднести: фазу економічного розвитку, стадію життєвого циклу підприємства.

Фаза економічного циклу розвитку економічної системи є базовим зовнішнім фактором, що впливає на фінансову стійкість підприємства. Залежно від фази економічного розвитку системи, будуть різними темпи реалізації продукції, виробництва, їх співвідношення, рівень інвестицій підприємства у товарні запаси, доходів підприємства та населення.

Другим базовим фактором першого рівня виступає стадія життєвого циклу підприємства. На рівні суб'єкта господарювання важливо приділяти увагу з'ясуванню стадії, на якій перебуває підприємство, оскільки специфіка кожної окремої стадії розвитку підприємства буде визначати його слабкі і сильні сторони можливості до збільшення обсягів виробництва і реалізації товарів, робіт чи послуг, що, зрештою дає змогу прогнозувати фінансові результати діяльності. Також варто відзначити, що визначення стадії життєвого циклу дає змогу визначити, які джерела коштів раціональніше використовувати, щоб підтримати належний рівень фінансової стійкості.

Фактори другого рівня – похідні. Виникають через дію здебільшого базових, до них належать: рівень доходів населення; демографічна ситуація; податкова політика держави; соціально-економічна політика держави; грошово-кредитна політика НБУ тощо. Фактори другого рівня бувають як і внутрішніми, так зовнішніми. Зовнішні фактори другого рівня – виникають на рівні національної економіки, до них відносять державну політику у всіх сферах (соціально-економічна, податкова, фіскальна, монетарна, амортизаційна тощо).

Від характеру державного регулювання і економічної фази залежить вплив на деталізуючі фактори. До внутрішніх похідних факторів другого рівня,

що забезпечують фінансову стійкість, належать стратегія управління обсягами діяльності підприємства, політика управління його активами, власним і позиковим капіталом.

Розроблена стратегія передбачає загальну потребу в активах, їх оптимальну структуру при одночасному визначенні джерел фінансування цієї потреби та оптимізації структури капіталу, що, врешті, є гарантом досягнення ефективної пропорційності між коефіцієнтом фінансової рентабельності та коефіцієнтом фінансової стійкості підприємства, оскільки це один із чинників, який сприяє максимізації його ринкової вартості.

Однією з умов забезпечення фінансової стійкості підприємства є такий рівень виторгу, який дасть змогу контрагентам, державі й працівникам досягти отримання прибутку для наповнення резервних фондів і виплати дивідендів. Отже, прибуток основних результатів діяльності підприємства в майбутньому може забезпечити йому належну фінансову стійкість і платоспроможність.

Варто зауважити, що величина чистого прибутку підприємства залежить від багатьох факторів. Одним із найважливіших з них є структура фінансових ресурсів. Оскільки лише власних коштів не достатньо для реалізації великих інвестиційних проектів підприємств, необхідно залучати позикові кошти на фінансових ринках. При належній процентній ставці позиковий капітал дає змогу збільшити рентабельність власного капіталу, але при істотній частці позикових коштів у структурі джерел фінансування підприємство втрачає істотну частку прибутку на оплату процентних платежів і кредитів. Унаслідок невеликого співвідношення позикових і власних коштів підприємство може втратити фінансову стійкість і можливість здійснювати оплату платежів. Тому досить важливо обрати оптимальну структуру капіталу.

Фактори третього рівня є деталізуючими. Дають можливість з'ясувати механізм впливу похідних факторів на фінансово-господарський стан суб'єкта господарювання. До них належать: рівень конкурентних переваг і недоліків; рівень інфляційних процесів у державі; склад та структура активів; стратегія управління власними коштами і позиковим капіталом; стратегія управління ризиками.

Вплив зовнішніх факторів третього рівня на фінансову стійкість залишається актуальним і в після кризовий період. Платоспроможність населення зростає досить низькими темпами, величина попиту не стимулює до розширення діяльності підприємства. Дефіцит коштів з дохідних джерел спонукає підприємства задля забезпечення розвитку залучати додаткові джерела фінансування, аби впливати на фінансову стійкість. Зовнішнім фактором третього рівня, що впливає на фінансову стійкість, є рівень інфляційних процесів у державі. Такий фактор зменшує платоспроможність підприємства.

Це призводить до зниження обсягу власних фінансових ресурсів, які формуються за рахунок внутрішніх джерел. Зменшення власних фінансових ресурсів підприємств за стабільної чи зростаючої потреби в ресурсах зумовлює необхідність їх запозичення у значно більших обсягах, а це означає, що ціна на позикові ресурси зростатиме, ускладнюватиметься можливість їх використання для збільшення прибутковості власного капіталу, внаслідок чого зросте

вартість капіталу підприємства. Все це в сукупності сприяє зниженню ринкової вартості підприємства.

Висновки. Розв'язок проблеми забезпечення стійкості суб'єктів підприємництва передбачає аналіз внутрішніх та зовнішніх факторів, що впливають на фінансову стійкість підприємства. Підсумовуючи вплив факторів на фінансову стійкість, варто згрупувати їх наступним чином: до частково керованих факторів належить: вимоги кредиторів, питома вага дебіторської та кредиторської заборгованостей, рівень запасів і готової продукції, політика грошових потоків, величина і структура витрат підприємства, а до не керованих - інфляція, коливання валютних курсів, податкова система, попит на продукцію, конкурентне середовище в галузі, економічна стабільність. Суб'єкт підприємництва, як відкрита система та самостійний учасник ринкових відносин, має унікальну структуру внутрішнього та зовнішнього середовища, тобто «зіштовхується» з унікальним, властивим тільки йому, набором факторів втрати фінансової стійкості і платоспроможності, притаманним конкретному сегменту ринку. Тому розробка унікальної, персональної системи управління факторами втрати фінансової стійкості дасть змогу ідентифікувати основні фактори впливу на фінансову стійкість, визначити періодичність проведення контролю та результативність, ефективність таких дій.

Список використаної літератури:

1. Буряк П. Ю., Васьківська К.В., Петрик І.В. Фінансово-економічний механізм розвитку малого підприємництва. Монографія.- Львів: Вид. ТЗОВ «Ліга-Прес».- 2013. – 292с.
2. Вознюк М. А. Регіональна інвестиційна політика енергозбереження: монографія. – Львів : ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», 2015. – 416 с.
3. Малік М. Й., Пулім В. А. Концептуальні засади розвитку сільських територій. – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.baitas.lzuu.lt/mazylis/julram/8/156/.pdf
4. Міокова, Г. І., Самсонова К. В. Фактори впливу на фінансову стійкість підприємства. Наукові записки : зб. наук. пр. - Кіровоград : КНТУ, 2011. - Вип. 11, ч. 1. - С. 12-15.
5. Слатвінська М. О. Альтернативні системи оподаткування малого бізнесу: стан, проблеми, перспективи: монографія. – Одеса: ОНЕУ, 2012. – 252 с.
6. Становлення і розвиток малого бізнесу в регіоні : колективна монографія [за заг. ред. Н.І. Редіної].– Дніпропетровськ, 2008.– 508 с.